

Zebranie Naukowe Katedry Prawa Karnego UJ
8 lutego 2019 r.

dr Mikołaj Małecki

Charakter prawny przypisania winy na tle struktury przestępstwa

STRESZCZENIE

W swoim wystąpieniu przedstawię zarysy koncepcji przypisania winy w sensie materialnoprawnym jako **czynności konwencjonalnej**, sprowadzającej się do prawnie wiążącego obarczenia sprawcy czynu zabronionego zarzutem winy.

W pierwszej kolejności zaprezentuję główne założenia omawianej koncepcji, w szczególności wskażę na konieczność **wielomodelowego** – nie zaś monomodelowego – podejścia do analizy struktury przestępstwa w prawie karnym.

Uzasadnię, że adekwatnym modelem analizy strukturalnej w kontekście przypisania winy jest model czynu **dynamicznie przypisywanego** w procesie aplikacji norm prawa karnego (obok modelu czynu penali-zowanego i czynu przypisywalnego).

Podejście to pozwala odeprzeć klasyczne zarzuty formułowane pod adresem ujęcia monomodelowego, w szczególności klaryfikuje sygnalizowaną przez Wróbla kwestię **domniemań** w zakresie przesłanek przestępności czynu.

Z niekwestionowanego współcześnie założenia o **normatywności języka ustawy** wyprowadzę wniosek o konieczności ujmowania struktury przestępstwa w sposób **normatywny**, tj. w kategoriach czynności konwencjonalnych zmierzających do zwartościowania badanego zachowania się człowieka w przedjurysdykcyjnej bądź jurysdykcyjnej fazie procesu karnego.

Scharakteryzuję na tym gruncie **czasoprzestrzeń struktury przestępstwa**, w tym jeden z jej aspektów, jakim jest prawnomaterialnie rozumiana wina.

Proces przypisania winy odbywa się „**tu i teraz**”, a przeprowadza go uprawniony do tego organ postępowania karnego, bacząc na konkretnego sprawcę, co do którego rozważa on, czy można mu **aktualnie** przypisać winę.

Za istotną dla pojmowania procesu przypisania winy w prawie karnym uznaję **kompetencyjną strukturę normatywną** i wynikające z jej aktualizacji konsekwencje w sferze sytuacji faktyczno-prawnej sprawcy, któremu przypisano winę.

Samorzutnym efektem przypisania winy jest aktualizacja normy nakazującej skazanemu poddać się **konsekwencjom prawnym** danego rozstrzygnięcia procesowego (nakazującym wziąć na siebie ciężar winy). Przypisanie winy urzeczywistnia więc pewien świat.

Charakteryzując fenomen przypisania winy w aspekcie teoretycznym wykorzystam koncepcję relacyjnego rozumienia winy w ujęciu Kardasa i Majewskiego, modyfikujących źródłowe ujęcie Patryasa w kierunku stwierdzenia, że chodzi tu o terazniejszą relację „**bycia winnym**”.

Na grunt rozważań przeniosę filozoficzną, Ingerdenowską koncepcję odpowiedzialności, której aplikacja w obszarze namysłu nad instytucjami prawa karnego prowadzi do wyakcentowania, obok przypisywania i ponoszenia odpowiedzialności, wymogu **wzięcia na siebie** tej odpowiedzialności przez skazanego pod rygorem negatywnych konsekwencji niepodporządkowania się decyzji o uznaniu go winnym popełnienia przestępstwa.

Nie sposób zatem przypisywać komuś winy, nie uwzględnivszy tego, **czy można od niego wymagać** wzięcia na siebie winy „tu i teraz”.

Prezentowane ujęcie potwierdzą analizy **funkcji kary** kryminalnej w demokratycznym państwie praworządnym.

Ustalenia teoretyczne skonfrontuję z treścią obowiązujących przepisów. Analizy dogmatyczne dotyczące charakteru prawnego przypisania winy w rozumieniu art. 1 § 3 k.k. poczynię w oparciu o odpowiednio zaadaptowane ustalenia dotyczące tzw. **pierwotnej i wtórnej** legalności czynu w ujęciu Zolla, korzystając z badań Barczak-Oplustil nad **zasadą koincydencji** winy i czynu.

W rezultacie przedstawię koncepcję tzw. **ekskulpantów 2°**, tj. okoliczności wyłączających możliwość przypisania winy, które ujawniły się po zaistnieniu zdarzenia historycznego będącego obiektem prawnokarnego wartościowania.

Koncepcję tę wykorzystam w toku **interpretacji** konkretnych przepisów karnych, ukazując możliwości aplikacyjne i eksplanacyjne przedstawionego modelu.

Wskażę trzy reprezentatywne przykłady kodeksowych ekskulpantów 2° o **heterogenicznym** charakterze prawnym, do których należą:

- 1) ekskulpacja **kontraczymem** (pododmiana czynnego żalu),
- 2) ekskulpacja **czasem** (przedawnienie winy jako szczególny przypadek tzw. przedawnienia karalności czynu),
- 3) ekskulpacja **przebaczeniem** (po części zakodowana w nieobowiązującym już przepisie o umorzeniu kompensacyjnym).

Zarysuję konsekwencje prawne stwierdzenia braku możliwości przypisania winy, uwypuklając w szczególności kwestię **prawa do przedawnienia winy** jako prawa człowieka oraz sposobów kwestionowania niesprawiedliwej „**po czasie**” decyzji o przypisaniu winy w drodze skargi nadzwyczajnej do Sądu Najwyższego. MM